

Eyyubiler Devrinden Günümüze Kahire Kalesi'nin Mimari Gelişimi ve Önemi¹

The Architectural Development of the Cairo Castle and Its Importance from the Ayyubid Period Today

Ahmet Ali BAYHAN²

Geliş Tarihi: 19.04.2017 / Düzenleme Tarihi: - / Kabul Tarihi: 02.05.2017

Özet

Bir Kuzey Afrika ülkesi olan Mısır, tarih boyunca birçok medeniyete yurtluk etmiştir. Bölgede yapılan Arkeolojik kazılardan çıkan sonuçlara göre, bilinen tarihi M.Ö.5000 yıllarında kurulmuş Aşağı ve Yukarı Mısır Krallıkları ile başlamaktadır. Bunu Menes Hanedanlığı ve Pers hâkimiyeti takip etmektedir. Daha sonra Roma ve Bizanslıların eline geçen ülke 641 senesinde Amr b. As komutasındaki ordu tarafından fethedilerek İslâm topraklarına dâhil edilmiştir.

Önceleri Abbasilere bağlı bir eyalet valisi iken daha sonra burada bağımsız ilk Türk devletlerini kuran Tolunoğulları ile İhşidoğullarının Mısır tarihinde ayrı bir yeri vardır. Özellikle Tolunoğlu Ahmet tarafından şekillendirilen Katayi' tepesinde kendi adına inşa edilen cami, Samerra'da ortaya konulan ilk İslami Türk yapılarının bir kopyası niteliğinde olup 'Samerra Üslubu'nun Kuzey Afrika'ya taşınmasında öncülük etmiştir.

Tunus'un Mehdiye şehrinde kurulduktan sonra kısa sürede Kuzey Afrika'nın tamamına hâkim olan, Şii mezhebini yaygınlaştırmak için büyük bir çaba içerisine giren ve başta Ezher Camii/Medresesi başta olmak üzere pek çok anıtlı Mısır'ı zenginleştiren Fatimîlerin ardından, Haçlı seferlerine karşı verdiği mücadelelerle Müslümanlar arasında haklı bir şöhrete kavuşan Selahaddin-i Eyyubî'nin liderliğinde ortaya çıkan Eyyubiler zamanında, yapılan 30 kadar medrese ile bir taraftan Mısır'da yeniden Sünnî İslâm inancının yerleştirilmesi temin edilirken, diğer taraftan da vücuda getirilen mimarlık örneklerinde Zengiler vasıtasıyla Büyük Selçukluların mimari anlayışı devam ettirilmiştir.

Mısır'ın başkenti Kahire'de bulunan ve "Selahaddin Kalesi" ya da "Kal'atü'l-Cebel" olarak da anılan Kahire Kalesi, Fatimî Kahire'sinin doğusundaki tepelerden birisi üzerine ilk olarak Eyyubiler devrinde kurulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Mısır, Kahire Kalesi, Eyyubiler, Kale, Yönetim Merkezi

Abstract

Egypt, a North-African country, has been cradle of civilizations throughout history. According to the results of the archaeological excavations in the region, the known datum point of its history begins with the Egypt kingdoms which were established around 5000 b.c. Menes dynasty and Persian rule succeeded them. The country, which came under the rule of Roman and Byzantine Empires later, was annexed to Islam territories with the conquest of Amr b. As in 641.

Tolonids and Ikhshidids, which had served as state governors under Abbasids and then established the first independent Turkish states, have a distinctive place in the history of Egypt. Especially; Ahmed b. Tolun mosque, built in Katayi hill which was formed by Ahmed b. Tolun, has the characteristics of the first Islamic Turk buildings in Samerra and enabled Samerran architectural style to be widespread in North Africa.

After reign of Fatimid Empire which ruled all the North Africa soon after its establishment in Mehdiye in Tunisia, got into the effort to generalize Shia and prospered Egypt with various monuments like Ezher mosque/madrassa, 30 madrasas; which were built in the reign of Ayyubids established under the leadership of Selahaddin-i Eyyubi who gained a reputation with his struggle against the crusades; not only enabled proselytism of Sunni Islamic belief but also continued the architectural style of Great Seljuk Empire via Zengi state.

Cairo Citadel, also known as "The Saladin Citadel" or "Kal'at ul-Cebel", is located in Cairo, the capital of Egypt, and was first fortified on one of the eastern hills of Fatimid Cairo in the Ayyubids era.

Key Words: Egypt, Cairo Citadel, Ayyubids, Castle, Administrative Center

¹ Bu makale tarafımızdan kaleme alınan A. A. Bayhan; "Kahire Kalesi", Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi, Sayı: 10, Erzurum, 2003, s. 7-41'den özetlenerek oluşturulmuş ve T. C. Atatürk, Dil, Tarih Yüksek Kurum başkanlığı ile Sinop Üniversitesi'nin işbirliğiyle Sinop'ta düzenlenen Selçuklu Kaleleri ve Savunma Yapıları Sempozyumu'nda sunulan ancak yayımlanmayan bildiriden üretilmiştir.

² Prof. Dr., Ordu Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü. Ordu, Türkiye.
E-Posta: bayhanahmetali@gmail.com

Giriş

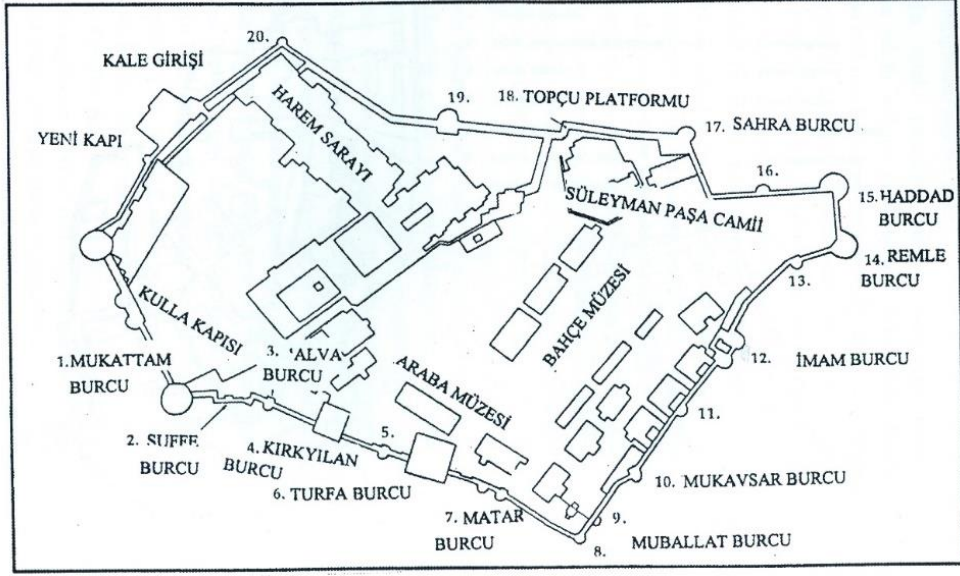
“Selahaddin Kalesi” ya da “Kal’atü'l-Cebel” olarak da anılan Kahire Kalesi, Fatımi Kahire’sinin doğusundaki tepelerden birisi üzerine ilk olarak Eyyubiler devrinde kurulmuştur (Lyster, 1993, 8-9; el-Amri-el-Tayeş, 1996, 44-46; Evliya Çelebi, 1993, 281). Selahaddin-i Eyyubi’nin saray emiri Karakuş’un gözetiminde 572 / 1176 yılında ilk inşa çalışmalarının başladığı rivayet edilmektedir. Bunun için Abbasiler ve Fatimiler zamanında yapılmış binalar ortadan kaldırıldı. Hem buradaki yıkıntılardan ve Gize’deki kalıntılardan devşirilen inşa malzemelerinden yararlanılmış, hem de Mukattam’daki ocaklardan (Axis 2000 Büyük Ansiklopedi, 1999, 64) taş temin edilmiştir (Lyster, 1993, 9; Behrens-Abouseif, 1996, 78; el-Amri-el-Tayeş, 1996, 47). Selahaddin-i Eyyubi’nin 1193 senesinde ölümünden sonra kardeşi el-Kamil, kalenin yapımını sürdürdü. 1207’den itibaren de burası, taht merkezi olarak kullanılmaya başlandı (Lyster, 1993, 15; Behrens-Abouseif, 1996, 78; el-Amri-el-Tayeş, 1996, 47). Yapıma ilişkin en önemli belge niteliğindeki kitabe, Bâbu'l-Müderrec’de yer almakta olup (el-Amri-el-Tayeş, 1996, 62), 1.25 X 0.69 m. ölçülerindeki mermer levha üzerine dokuz satır halinde Arapça olarak yazılmıştır (Şekil 1).

Şekil 1. Kahire Kalesi Kitabesi

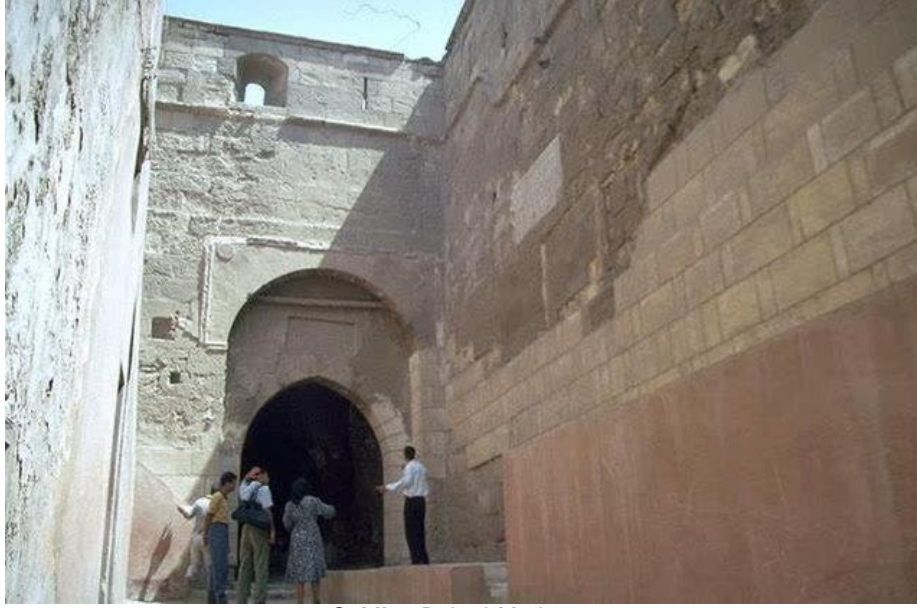
Rahman ve Rahim olan Allah’ın adıyla, Biz sana apaçık bir fetih verdik. Ta ki Allah, senin günahından, geçmiş ve gelecek olanı bağışlasın (bütün tasalarını gidersin) ve sana olan nimetini tamamlasın ve seni doğru bir yola iletsin (Kur’an-ı Kerim, Fetih Suresi, Ayet: 1-3). Bu göz kamaştırıcı kalenin yapımını, memleketine sığınanlara fayda ve vasi bir barınağı bulunduran aremede Kahire’nin korunması için devletin kurucusu ve Emiru’l-Mü’minin Efendimiz Melikü’n-Nasır Salahü’d-dünya ve’l-din Ebu’l-Muzaffer Yusuf bin Eyyub, kardeşi ve veliahdı Emiru’l-Mü’minin el-Melik el-Adil Seyfeddin Ebubekr Muhammed’in nezaretinde, memleket (saray) emiri Karakuş Abdullah el-Meliki el-Nasiri eliyle 579 / 1183-84 senesinde emretti.

Memlûkler ve Osmanlılar zamanındaki bazı tamirler (el-Amri-el-Tayeş, 1996, 62-64) ile günümüze ulaştığı anlaşılan kale, Eyyubiler devrinde, Haçlılara karşı verilen yaklaşık 100 yıllık bir savaş ortamında gelişen pek çok askeri yapım teknolojisi kullanılarak inşa edilmiştir. Etrafını kuşatan ve düzgün kesme taştan örülmüş surlar, yaklaşık 10 m. yüksekliğinde ve 3 m. kalınlığındadır (Şekil 2). Surlar kayalık zemin üzerine yapılarak oldukça dik yükseklikler elde edilmiştir. Muhtelif aralıklarla yerleştirilen burçlar, 2100 metrelik sur uzunluğunca dolanan iç koridorlar ve surlarla burçların üzerindeki mazgal siperleri askerlere kalenin korunması için elverişli bir ortam meydana getirmektedir (Muhammed, 1976, 9-10; Lyster, 1993, 10; Behrens-Abouseif, 1996, 79).

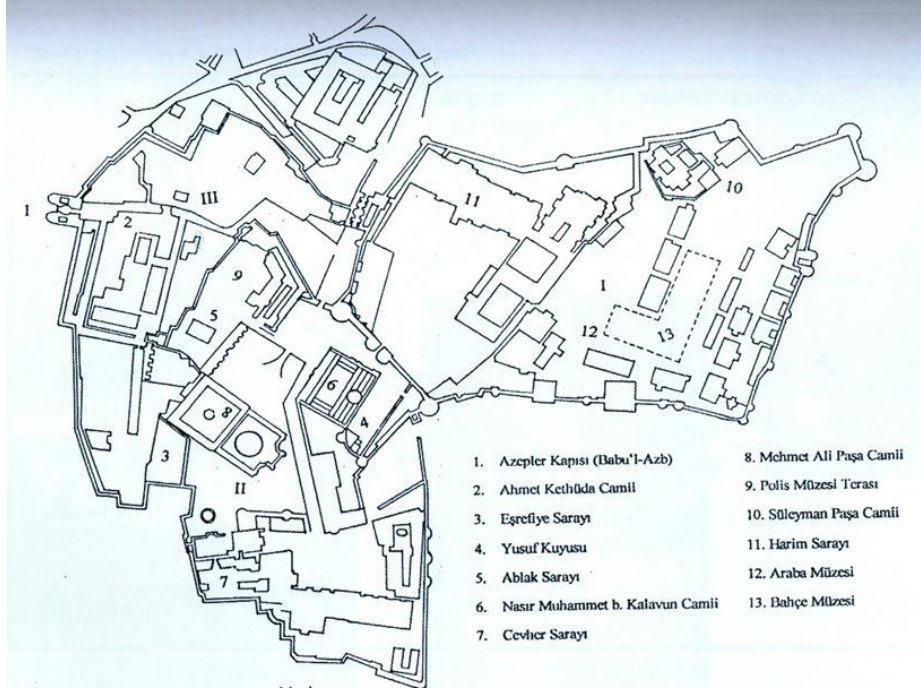
Şekil 2. Eyyubiler Dönemindeki Kahire Kalesi'nin Planı (Lyster'den)

Başlangıçta kalenin üç önemli kapısı bulunmaktaydı (Evliya Çelebi, 1993, 282). Bunlardan kuzeybatıdaki Bâbu'l-Müderrec, güneydeki Bâbu'l-Kurafa ve doğudaki şu anda Burcu'l-İmam olarak bilinmektedir ve sadece şehirle bağlantıyı sağlayan ana kapı konumundaki Bâbu'l-Müderrec orijinal dokusunu muhafaza eder durumdadır (Şekil 3).

Şekil 3. Bab el-Müderrec

Günümüzde kale üç bölümden ibarettir: Birincisi, doğu-batı istikametinde 650 m, kuzey-güney yönünde 317 m. ebatlarındaki düzgün olmayan bir dikdörtgen şema gösteren kuzeydoğu bölümdür (Evliya Çelebi, 1993, 282). İkincisi, kuzey-güney doğrultusunda 510 m, doğu-batı istikametinde 270 m. ölçülerindeki güneybatı kısımdır. Üçüncüsü ise, kalenin batı tarafında, Selahaddin Meydanı'na nazır yamaçta yer alan ve kuzey-güney istikametinde 380 m, doğu-batı yönünde 170 m. ölçülerindeki bölümdür (Şekil 4).

Şekil 4. Kahire Kalesi'nin Mevcut Planı (Lyster'den)

Bugün Kahire Kalesi'nin kuzeydoğu kısmını teşkil eden bölümün burçları (Evliya Çelebi, 1993, 281) plan ve şekilleri bakımından farklılık göstermektedir. Bâbu'l-Cebel'e bitişik, 24 m. çapındaki büyük silindirik şekilli **Burcu'l-Mukattam**, Sultan Melik Kamil tarafından ilave edilmiş olan 25.80 m. genişliğindeki **Burcu'l-Suffe**, 6 m. kadar dışarı taşıntı yapan yarım yuvarlak biçiminde **Burcu'l-Alva**, Sultan Melik Kamil zamanında yapılmış olan ve kenar uzunluğu 21 m. olan kare şekilli **Kırk Yılan Burcu**, yarım daire şekilli **İsimsiz bir burç**, Sultan Kamil'in ilave ettiği ve kenar uzunluğu 30 m. olan kare şekilli **Burcu'l-Turfa**, aslen Selahaddin-i Eyyubi zamanında Bâbu'l-Kurâfa'yı savunmak amacıyla yapılmış ve sonradan Sultan Melik Kamil zamanından itibaren hükümdarın özel güvercin postası için Kahire Kalesi'ndeki merkezi halini almaları açısından önem taşıyan (Lyster, 1993, 15-16; Alptekin, 1999, 193) iki yarım daire burçtan ibaret **Burcu'l-Matar**, kalenin güneydoğu köşesini işgal eden ve plan düzeni aynı iki kattan meydana gelen **Burcu'l-Muballat**, kalenin güney kenarı boyunca yerleştirilmiş burçlardır (Şekil 5-6).

Şekil 5. Kahire Kalesi'nin Güney ve Doğu Surları ve Burçları

Şekil 6. Kahire Kalesi Doğu Surlar

Burcu'l-Muballat'dan Burcu'l-İmam'a kadar uzanan 17.50 metrelik mesafede, doğu surlarda üç adet burç vardır; Bunlardan birincisi ve üçüncüsü isimsiz yarım daire şekilli burçlarken, ikincisi de Burcu'l-Mukavsar adı ile anılmaktadır. İkiz kuleli **Burcu'l-İmam**, 16 m. genişliğindeki hendek köprüsü ile ulaşılan kalenin doğu girişini savunmak için Selahaddin-i Eyyubi tarafından inşa edilmiştir. Kuleler ilk yapıldıklarında 6 m. çapında olup, 5 m. kadar surlardan dışarı çıkıntı yapmaktaydı. 1207'de Sultan Melik Kamil, orijinal boyutlarının iki misli büyüklüğünde bir dış gömlekle kuşatmıştır. 1501'de Memluk Sultanı Canpolat, kapıyı ördürmüş ve kapı boşluğunu molozlarla doldurmuştur. Osmanlı döneminde ise burçlar Süleyman Paşa Camii'nin imamına konut olarak tahsis edilmiştir (Lyster, 1993, 88; el-Amri-el-Tayeş, 1996, 56). Burcu'l-İmam'dan 30 m. kadar sonra **isimsiz yarım daire şekilli bir burç** yer almaktadır. Doğu surlardaki son burç **Burcu'l-Remle**'dir ve ilk olarak Selahaddin-i Eyyubi zamanında inşa edilmiş olup, çapı 7 m. ve dışarı çıkıntısı da 6 metreydi. Sonradan gömlek geçirilerek büyütülmüştür (Şekil 7).

Şekil 7. Burcu'l-Remle ve Burcu'l-Haddad

Kuzey surların başlangıcında, **Burcu'l-Haddâd** yer almaktadır. Selahaddin-i Eyyubi döneminde ilk olarak yapıldığında, çapı 7 m., dışarı çıkıntısı da 6 m. olan Burcu'l-Haddâd, daha sonra Sultan Kamil devrinde çapı 22 m., yüksekliği de 21.70 m. olacak şekilde büyütülmüş, Fransız işgali sırasında (1798-1801) ise burcun mazgalları top atımına elverişli hale gelmesi için büyük kare açıklıklara dönüştürülmüştür (Lyster, 1993, 88). Burcu'l-Haddâd'a 2.25 m. mesafede, şu anda kapatılmış olan **küçük bir arka (gizli) kapı** bulunmaktadır. Kapıdan 30 m. kadar sonra **isimsiz bir yarım daire burç**, ondan 35 m.

kadar sonra Selahaddin-i Eyyubi tarafından yaptırılan ve 1207'de Melik Sultan Kamil, 1501'de de Canpolat tarafından tamir edilerek güçlendirilmiş (Lyster, 1993, 88) olan **Burcu'l-Sahrâ** yer almaktadır (**Şekil 8**). Burcu'l-Sahrâ'dan batıya doğru yaklaşık 80 m. kadar uzanan surlarda **isimsiz yarım daire şekilli bir burç** vardır. Bu burçtan itibaren güneye doğru 40 m. kadar surlar uzanmaktadır. Bu surlar Osmanlı devri yapısıdır.

Şekil 8. Kahire Kalesi'nin Kuzey Surlarının Doğu Ucu

Kalenin kuzeybatı köşesinde bulunan **kare şekilli burç**, aslen Sultan Kamil yapısıdır. Planı itibarıyla Kırk Yılan Burcu'na benzediği, ortadaki bir mekânla bağlantılı kollar ve onların ucundaki mazgallardan ibaret olduğu sanılan (Lyster, 1993, 88) burç, Osmanlılar döneminde yıkılmış durumda olduğu için silindirik şekilli olarak yenilenmiştir (Lyster, 1993, 88). Köşedeki burçtan Bâbu'l-Müderrec'e kadar uzanan 25 m. uzunluğundaki surlarda kare şekilli bir başka burcun eskiden bulunduğu rivayet edilmektedir (el-Amri-el-Tayeş, 1996, 61), ancak bu burçtan günümüzde hiçbir iz mevcut değildir (Şekil 9).

Şekil 9. Kahire Kalesi'nin Kuzey Surlarının Batı Ucu

Kalenin batı surlarında iki kapı yer almaktadır. Bunlardan birisi **Bâbu'l-Müderrec**'dir. 4 m. genişliğinde yuvarlak kemerli bir niş içerisinde, sivri kemerli bir kapı açıklığına sahip olan kapının üzerinde, inşa kitabesi ile onun altında 0.25 m. çapındaki bir daire içerisinde "el-mülkü li'l-lah" ibaresi yazılıdır. Kapı açıklığından kare şekilli bir mekâna girilmektedir. Kuzey ve batı kenarındaki nişler içerisinde birer mazgal yerleştirilmiştir (el-Amri-el-Tayeş, 1996, 62). İkincisi, **Bâbu'l-Cedîd** olup, Mehmet Ali Paşa tarafından 1240-1242/1824-1826 yılları arasında yaptırılmış (Lyster, 1993, 89; Ferğalî, 1991, 157) yuvarlak kemerli bir kapı açıklığından ibarettir. Kapı üzerinde küçük bir balkon vardır. Dışarıya mazgal pencerelerle açılan bu mekân dışarıdan gelecek hücumları bertaraf edecek gözcü askerlerin kaldığı bir yerdir (Ferğalî, 1991, 157).

Kahire Kalesi'nin kuzeydoğu bölümü olarak tanımlanan kısımda, kitabesine (Bayhan, 1997, 25) göre **Hadım Süleyman Paşa** (Mehmed Süreyya, 1311, 78-79; Uzunçarşılı, 1988, 549; Turan, 1979, 194; Muhammed, 1983, 81-82) tarafından 935/1528 senesinde inşa ettirilmiştir (Fihrisu, 1951, 3; Muhammed, 1983, 81; Atia, 1994, 25-28; Williams, 1985, 226; Ferğalî, 1991, 159; Evliya Çelebi, 1993, 305; Godfrey, 1971, 312; Yetkin, 1954, 283; el-Behnasî, 1986, 245; Behrens-Abouseif, 1996, 158; Aslanapa, 1986, 171; D'Avennes, 1983, 120; Meinecke, 1976, 147) ve Osmanlı mimarisinde üç yarım kubbeli merkezî planlı ilk yapı olan **camî ve sıbyan mektebi** (Şekil 10), yine kitabesine (Akkuş, 1991, 400; el-Kesîânî, 1993, 149-150; Bayhan, 1997, 355-356) göre Mehmet Ali Paşa tarafından 1242/1826-27 senesinde yaptırılmış (Fihrisu, 1951, 10; el-Kesibânî, 1993, 148; Lyster, 1993, 103; Williams, 1985, 226) olan **Harem Sarayı** (Şekil 11), İngiliz işgali sırasında yemek

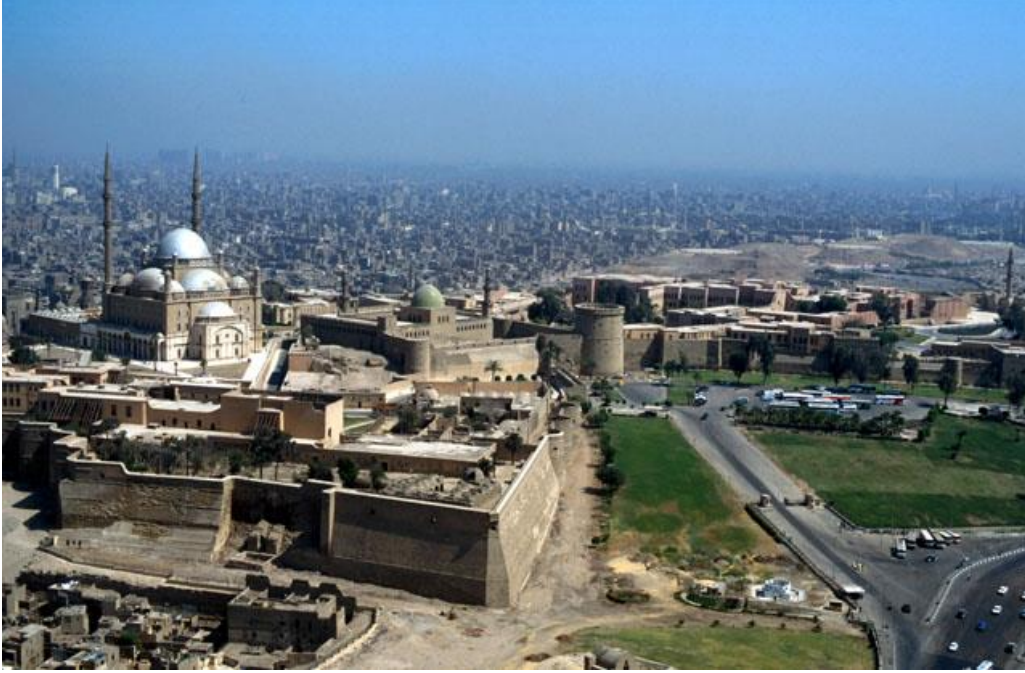
salonu olarak kullanılan ve sonradan yeniden düzenlenerek Hidiv İsmail döneminden, kraliyet ailesi tarafından kullanılan sekiz araba ihtiva etmekte olan bir sergi salonuna dönüştürülen **Araba Müzesi**, Osmanlı döneminden kalan bazı sütun, havuz ve çeşme gibi mimari parçalar içeren ve etrafında XIX. yüzyılda inşa edilmiş dağınık vaziyetteki salonlar ve kışlalar ile İngilizler tarafından yaptırılan bir yüzme havuzu barındıran (Lyster, 1993, 108) **Bahçe Müzesi** yer almaktadır (Şekil 12).

Şekil 10. Süleyman Paşa Camii

Şekil 11. Harem Sarayı

Şekil 12. Kahire Kalesi'nin Kuzeydoğu Bölümü

Kahire Kalesi'nin geçmişinde daha çok hükümdarların ya da paşaların ikametine tahsis edilmiş yapılar içeren ve Memlukler zamanında etrafı surlarla takviye edilerek müstahkem bir kısım haline dönüştürülmüş olan güneybatıdaki bölümünde, Osmanlı valisi Yakan Paşa tarafından 1786 M. senesinde inşa ettirilmiştir (Lyster, 1993, 91) olan **Bâbu'l-Cebel**, Selahaddin-i Eyyubi tarafından 1183 senesinde, kaya içerisine 87 m. derinliğinde oyularak gerçekleştirilen ve kalenin en önemli su kaynağı olan (Behrens-Abouseif, 1996, 81; Evliya Çelebi, 1993, 289) **Bi'r Yusuf** (Lyster, 1993, 102; Evliya Çelebi, 1993, 288), kurucusu tam olarak bilinmemekle birlikte Eyyubi hükümdarı Melik Kamil tarafından yaptırılmış olabileceği tahmin edilen **Eyvânu'l-Kebîr** (Behrens-Abouseif, 1996, 82), Mehmet Ali Paşa tarafından 1830 yılında yaptırılan büyük bir topçu platformu olan **Sâhatu'l-Alem**'in etrafında dizilmiş salonlar ile pek çok eski eser kalıntısı ihtiva etmekte olan **Polis Terası Müzesi** mevcuttur. Bunun batı tarafındaki surlarda Selahaddin-i Eyyubi'ye atfedilen bir kartal kabartması mevcuttur (Lyster, 1993, 91; Behrens-Abouseif, 1996, 80). Günümüzde başı olmayan kabartma eskiden muhtemelen başka bir yerdedi. Çünkü bu surların çeşitli tarihlerde yenilediği bilinmektedir. Ancak şu anda gövdesi, kanatları, ayakları ve kuyruğu açık bir şekilde görülebilmektedir (Evliya Çelebi, 1993, 283). **Sâhatu'l-Alem**'in güney tarafında, Memluk Sultanı Nasır Muhammet tarafından 1315'te yaptırılan **Kasru'l-Ablak**'in kalıntılarını ihtiva eden bir çukur vardır. Kasru'l-Ablak, kuzey ve batı yönde niş şeklinde, doğu ve batı taraftakiler ise büyük salon biçiminde olan dört eyvanın kuşattığı sekizgen fıskiye bir merkezi mekândan ibarettir. Ortadaki bu mekânın kuzey köşesindeki kapı üst katla ve ahırlarla bağlantılı merdivene, batı köşesindeki kapı ise Harem ve Eşrefiye Sarayı'na açılan geçide götürür. Fakat merkezi mekân dışında sarayın büyük kısmı yok olmuştur (Lyster, 1993, 93-94; Behrens-Abouseif, 1996, 82-84). Polis Terası Müzesi'nin güney ucunda yer alan **Burcu'l-Refref**, iki ayrı evrede yapılmıştır. Kale surunun karşısındaki bölüm, Memluk Sultanı Eşref Halil tarafından bir saray köşkü için platform olarak kurulmuştu. Burcun koruyucu dış kısmı ise, Sultan Nasır Muhammet tarafından 1314'te, hanedan ahırlarına götürülen bir merdiven içerecek şekilde ilave edilmişti (Lyster, 1993, 94). Eyvânu'l-Kebîr'in yanına, **Nasır Muhammet b. Kalavun** tarafından 1318 senesinde yaptırılan ve 1334-35 yıllarında tamir ettirilen (Fihrisu, 1951, 3; Muhammed, 1976, 131-138; Williams, 1985, 224; Ferğalî, 1991, 149; Lyster, 1993, 101-102; Evliya Çelebi, 1993, 303; Behrens-Abouseif, 1996, 108; Bayhan, 2001, 23-36) **camî**, Memluk devrinin en önemli ibadet mekânlarından sayılır. Nasır Muhammet Camii'nin güneybatı tarafında, Eyyübiler devrinde taş ocağı olarak kullanılan büyük bir mekân, 1335'te Nasır Muhammed tarafından kale içerisine dâhil edilmiştir; Etrafı surlarla çevrili olarak birkaç saray ile geniş bir bahçe oluşturulmuştu (el-Kesibânî, 1993, 109-110). Bunlar Memluk sultanlarının kaledeki en önemli saray kompleksi olan **Daru's-Sultaniye ve Mutfaklarıdır**. Saray içerisinde sultanın dört eşi yanı sıra cariyeleere ait daireler mevcuttu (Lyster, 1993, 97). Çerkez Memlûkleri ve Osmanlı valileri tarafından yönetim merkezi olarak kullanılan saray yapıları ve mutfak bölümleri Mehmet Ali Paşanın emriyle 1227/1812 senesinde yıktırılarak onların yerine 1228-29/1813-14 yıllarında **Cevher Sarayı** inşa olunmuştur (Fihrisu, 1951, 9; Ferğalî, 1991, 155-156; Williams, 1985, 222; Lyster, 1993, 98; el-Kesibânî, 1993, 109-110; Bayhan, 1997, 353-354). Saray meydanının doğu tarafında **Darphane** mevcuttur. Yapı, dikdörtgen bir avlu etrafında düzenlenmiş kubbeli odalar dizisinden müteşekkildir (Lyster, 1993, 101). Giriş kapısı üzerindeki Osmanlıca kitabesine göre (Akkuş, 1991, 386; Bayhan, 1997, 126-128) **Mehmet Ali Paşa** tarafından 1830-1848 yılları arasında yaptırılmış olan (Hasan, 1981, 139-140; Yetkin, 1954, 284; Behnâsî, 1986, 247; al-Asad, 1992, 39-55; Behrens-Abouseif, 1996, 168-170; Samih, 1983, 63-108; Aslanapa, 1986, 442; Ferğalî, 1991, 152; Williams, 1985, 223; Mübarek, 1986, 180-181; Atia, 1994, 82-83; Muhammed, 1983, 318; Fihrisu, 1951, 9; Nazîf, 1989, 32) **camî**, şadırvanlı avlusu ve merkezi planı yanı sıra Avrupa tarzındaki süslemeleriyle de ilgi çekici bir yapıdır ve günümüzde Kahire'nin sembol binalarından biri durumundadır (Şekil 13).

Şekil 13. Kahire Kalesi'nin Güneybatı Bölümü (Nasır Muhammet b. Kalavun Camii, Mehmet Ali Paşa Camii ve Cevher Sarayı ile Onların Etrafındaki Diğer Binalar)

Kahire Kalesi'nin batı tarafında Selahaddin Meydanı'na doğru uzanan bölümde (Şekil 14) ise, kaleye Rıdvan Kethüda tarafından 1168/1754 senesinde ilave edilmiş olan (Fihrisu, 1951, 10; Williams, 1985, 75; Ferğali, 1991, 158; Bayhan, 1997, 349) **Bâbu'l-'Azab**, Memluk dönemindeki camilerin yerine Osmanlılar zamanında 1109/1697 yılında yaptırılmış olan (Fihrisu, 1951, 3; Atia, 1994, 68; Bayhan, 1997, 75) **Ahmet Kethüda Camii** ile Memluk Sultanı Melik Eşref Halil tarafından 1293'te yaptırılan sarayın kalıntıları (Eşrefiye Sarayı) mevcuttur.

Şekil 14. Kahire Kalesi'nin Batı Bölümü

Sonuç olarak Selahaddin-i Eyyubi ve kardeşi Sultan Melik Kamil zamanında şekillenmiş olmakla birlikte Kahire Kalesi, Memluk ve Osmanlı, özellikle de Kavalalı Mehmet Ali Paşa döneminde önemli bir yönetim merkezi olarak faaliyet göstermiş statüsü ve buna bağlı olarak ilave edilen mimari dokusuyla Ortaçağ'dan modern devirlere sanatın/mimarinin gelişimine tanıklık etmiş bir yapı manzumesi olarak Mısır'daki Türk İslam mimarisinin dikkat çekici örneklerinden birisi durumundadır.

Kaynakça

- Akkuş, M. (1991). "Kahire'deki Osmanlı Dönemi Eserlerinde Türkçe Manzum Kitabeler" VAKIFLAR DERGİSİ, S. 22, Ankara, s. 383-419.
- al-Asad, M. (1992). "Mosque of Mohammed Ali" Muqarnas, S. 9, Leadin, s. 39-55.
- Alptekin, C. (1999). "XI-XII. Yüzyıllarda Selçuklular ile Atabeyliklerde Posta ve İstihbarat" Uluslararası Haçlı Seferleri Sempozyumu (23-25 Haziran 1997, İstanbul), Ankara, s. 193 v.d.
- Aslanapa, O.(1986). Osmanlı Devri Mimarisi, İstanbul.
- Atia, A. (1994). Osmanlı Döneminde İstanbul İle Kahire Arasında Mimari Etkileşimler (İ. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul.
- Axis 2000 Büyük Ansiklopedi (1999). "Kahire" Mad., VII, İstanbul.
- Bayhan, A. A. (2001). "Mısır'daki Türk Kültür Varlığından Örnekler: Kahire/Nasır Muhammet B. Kalavun Camii" Güzel Sanatlar Enstitüsü, S. 7, Erzurum.
- Bayhan, A. A. (1997). Mısır'da Osmanlı Devri Mimarisi (Y.Y.Ü. Basılmamış Doktora Tezi), Van.
- Behrens-Abouseif, D. (1996). Islamic Architecture in Cairo, Cairo.
- D'Avennes, P. (1983). Arab Art As Seen Through The Monuments of Cairo, Paris.
- el-Amri, E.-el-Tayeş, A. (1996). el-'Imaratü Fi Mısra'l-İslamiyyeti, Kahire.
- el-Behnasî, A.(1986). el-Fennu'l-İslâmî, Şam.
- el-Kesbânî, M. H. A. (1993). Tetavvuru Nazmı'l-İmarati fi Amâli Muhammed Ali'l-Bâkiyeti bi-Medineti'l-Kahirati (Kahire Ün. Basılmamış Doktora Tezi), Kahire.
- Evliya Çelebi (1993). Seyahatname (Çev. M. Çevik), IX, İstanbul.
- Ferğâli, E. M. (1991). el-Defîlu'l-Mûcez li-Ehemmi'l-Âsârî'l-İslâmiyyeti ve'l-Kıbtıyyeti fi'l-Kahirati, Kahire.
- Fihrisu'l-Asari'l-İslamiyyeti Bi-Medineti'l-Kahirati, (1951). Kahire.
- Godfrey, G. (1971). A History of Ottoman Architecture, London.
- Hasan, Z. M. (1981). Fünûnü'l-İslâm, Beyrut.
- Lyster, W. (1993). The Citadel of Cairo, Cairo.
- Mehmed Süreyya. (1311). Sicilli Osmanî, III, İstanbul.
- Meinecke, M. (1976). "Die Architectur Des 16. Jahrhunderts In Kairo, Nach Der Osmanischen Eroberung Von 1517" IV'eme Congre's International D'art Turc (Aix-en-provence, 10-15 September 1971).
- Muhammed, S. M. (1983). Mesacidu Mısır ve Evliyauha's-Salihun, II, Kahire, 1976-III, Kahire, 1976-V, Kahire.
- Mübarek, A. P. (1986). el-Hıtatü't-Tevfikıyyeti'l-Cedideti Li-Mısra'l-Kahirati, V.
- Nazîf, A. A. (1989). Dirâsât fi'l-'Imâratı'l-İslâmiyyeti.
- Samih, K. (1983). el-Imaratü'l-İslamiyyeti fi Mısır, Kahire.
- Turan, Ş. (1979). "Süleyman Paşa" Mad., İ.A., XI, İstanbul.
- Uzunçarşılı, İ. H. (1988). Osmanlı Tarihi; II, Ankara.
- Williams, C. (1985). Islamic Monuments in Cairo, Cairo.
- Yetkin, S. K. (1954). İslam Sanatı Tarihi, Ankara.

Summary

Egypt, a North-African country, has been cradle of civilizations throughout history. According to the results of the archaeological excavations in the region, the known datum point of its history begins with the Egypt kingdoms which were established around 5000 b.c. Menes dynasty and Persian rule succeeded them. The country, which came under the rule of Roman and Byzantine Empires later, was annexed to Islam territories with the conquest of Amr b. As in 641.

Tolunids and Ikhshidids, which had served as state governors under Abbasids and then established the first independent Turkish states, have a distinctive place in the history of Egypt. Especially; Ahmed b. Tolun mosque, built in Katayi hill which was formed by Ahmed b. Tolun, has the characteristics of the first Islamic Turk buildings in Samerra and enabled Samerran architectural style to be widespread in North Africa.

After reign of Fatimid Empire which ruled all the North Africa soon after its establishment in Mehdiye in Tunisia, got into the effort to generalize Shia and prospered Egypt with various monuments like Ezher mosque/madrassa, 30 madrasas; which were built in the reign of Ayyubids established under the leadership of Selahaddin-i Eyyubi who gained a reputation with his struggle against the crusades; not only enabled proselytism of Sunni Islamic belief but also continued the architectural style of Great Seljuk Empire via Zengi state.

Cairo Citadel, also known as "The Saladin Citadel" or "Kal'at ul-Cebel", is located in Cairo, the capital of Egypt, and was first fortified on one of the eastern hills of Fatimid Cairo in the Ayyubids era.

It is known that the citadel had some repairs after it was fortified by Ayyubids during Mamluks and Ottomans times. There are inscriptions that document the repair in Mamluk time.

The citadel was built by using many construction technologies developed in an approximately 100 years of war environment against the Crusaders. The surrounding walls that were built with ashlar are about 10 m high and 3 m thick. Due to having been built on a rocky ground, the walls could reach a quite steep height. The bastions placed at various gaps, the inner corridors surrounding the walls of 2100 m long and the merlons located on the walls and bastions provide the soldiers an advantageous environment for defending the citadel.

Currently the citadel is composed of three parts: the first part is the northeast section having an irregular shape and a size of 650 m in east-west direction and 317 m in north-south direction. The second part is the southwest section having a size of 510 m in north-south direction and 270 m in east-west direction. And the third part is the section that is located on the western side of the citadel, on the hillside overlooking Saladin Square and having a size of 380 m in north-south direction and 170 m in east-west direction.

Today, many buildings added in different eras from Ayyubids to Ottomans can be seen in the Cairo Citadel. This paper will focus on the historical development of the citadel, its architectural features, architectural details added at different times and its importance as an administrative center.

